

Figuur 4.1 Globale weergave van stromingen tot de 19e eeuw

Leerdoelen

Na bestudering van dit hoofdstuk en uitvoering van de opdrachten kun je:

- gangbare termen afkomstig uit verschillende stromingen en stijlen toelichten (o.a. biedermeier, guirlande, barokschikking);
- de kenmerken van belangrijke stromingen en stijlen in de kunst toelichten;
- gegevens over trends en nieuwe ontwikkelingen verkrijgen via de media.

4.1 Het Oude Egypte (3000-30 voor Chr.)

Het Oude Egypte is een van de oudste beschavingen en tegelijk een van de rijkste beschavingen uit de geschiedenis. Gelukkig is er veel van bewaard gebleven. Wij hebben de Egyptenaren voornamelijk leren kennen via afbeeldingen en het hiërogliefenschrift. Het hiërogliefenschrift bestaat uit tekens in de vorm van eenvoudige plaatjes die een bepaalde betekenis hebben (beeldschrift). Vaak werden deze teksten op wanden van tempels en graven uitgebeiteld.

Figuur 4.2 Hiërogliefentekst uit Abu Simbel (kleine tempel).
 Ramses en Nefertari offeren bloemen aan Hathor.

Plantaardig materiaal

Plantaardige materialen speelden een belangrijke rol in het leven van de Oude Egyptenaren. Dat laten de vele afbeeldingen van bloemen en planten

in muurschilderingen en reliëfs zien. Maar ook zijn er talrijke overblijfselen van bloemen en bloemversieringen gevonden in graven. In het graf van farao Ramses II (omstreeks 1000 voor Chr.) lagen resten van lotusbloemen, korenbloemen (*Centaurea*), riddersporen (*Delphinium*) en papyrus. Deze materialen waren verwerkt in kransen, boeketten en slingers. En ook in het graf van Toetanchamon trof men deze overblijfselen aan.

Met name twee planten met hun bloemen waren bijzonder belangrijk:

- lotusbloem (witte Egyptische lotusbloem: *Nymphaea*);
- papyrus (*Cyperus papyrus*).

Door hun sterke aanwezigheid werden de bloemen van deze planten als symbolen voor Boven-Egypte en Beneden-Egypte gebruikt.

Bloemwerk

Het bloemwerk dat we zien bestaat uit:

- boeketten;
- bloemenslingers;
- lichaamsversieringen.

bundelingen

Boeketten

De Egyptische boeketten kenmerken zich door hun bundelingen. Als basis diende vaak een papyrusstengel of een aantal gebundelde papyrusstengels. Daaromheen werden lotusbloemen soms gecombineerd met vruchten. Op afbeeldingen zien we dat deze boeketten de vorm kregen van soort zuilen met op regelmatige afstand aangebrachte bladranden en lotusbloemen. Boeketten werden zowel voor levenden en overledenen gemaakt.

Figuur 4.3 Boeketten parallel gebonden

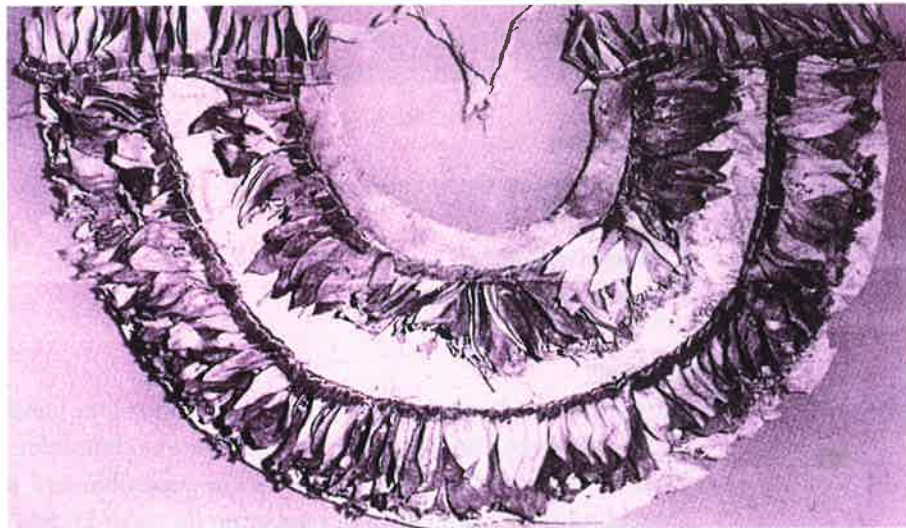
Bloemenslingers

Bij feesten en ritën werden vooral bloemenslingers toegepast als versiering van opgesteld voedsel en wijnkruiken. Soms werden mummies ook met slingers bekleed die tot netten waren verwerkt. Kenmerkend voor deze versieringen zijn de vlecht-, rijg-, naai- en weeftechniek van lange snoeren die samengevoegd een ritmisch karakter krijgen. Als basis dienden vaak

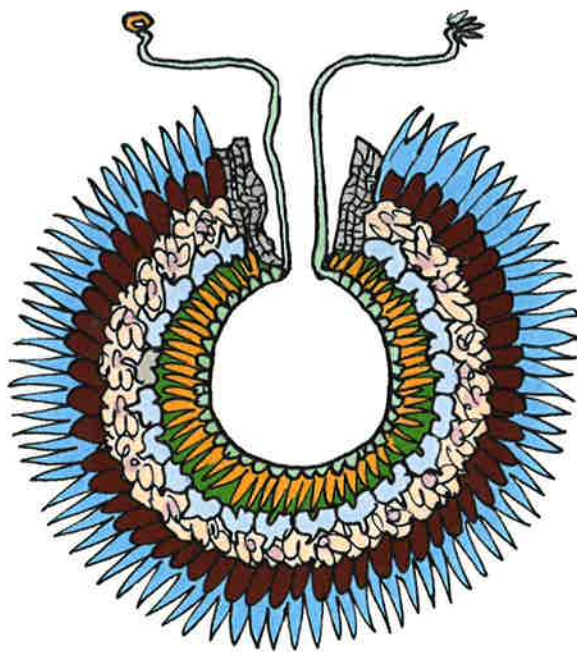
dunne repen papyrus. Bladeren en bloemblaadjes werden vaak met genoemde technieken bevestigd. Kleine vruchtjes werden soms geklemd.

Lichaamsversieringen

De belangrijkste plantaardige lichaamsversieringen waren hoofd-, hals- en schouderversieringen. De hoofdkransen werden op dezelfde manier als de slingers gemaakt en konden er hierdoor hetzelfde uitzien. Ook halskragen bestonden vaak uit slingers die steeds ruimer om de hals werden gelegd en aan elkaar verbonden werden. Soms waren de slingers op een halve cirkel van papyrus genaaid.

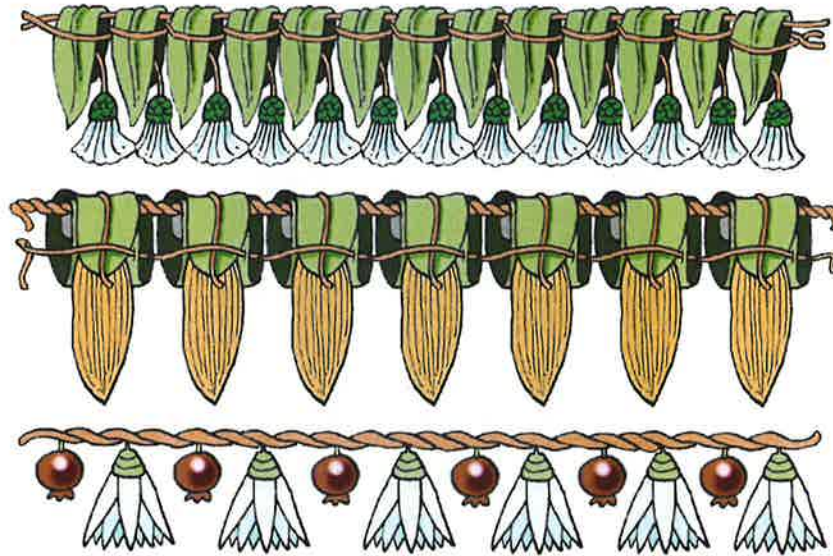
Figuur 4.4 Halskraag uit graf van Toetanchamon: slingers genaaid op papyrusondergrond, 1323 voor Chr.

Figuur 4.5

Ook nu kunnen we in de bloemsierkunst nog putten uit de technieken die in het Oude Egypte werden toegepast.

Figuur 4.6 Verschillende technieken voor het maken van slingers: rijgen, vlechten, weven, klemmen en naaien

4.2 Klassieke oudheid (1100 voor Chr.-300 na Chr.)

Nog tijdens de Egyptische beschaving begon de Klassieke Oudheid. De periode bestaat uit twee delen:

- Oude Griekenland: 1100 voor Chr.-150 na Chr.;
- Romeinse Rijk: 200 voor Chr.-300 na Chr.

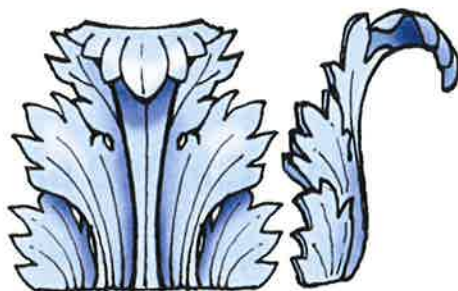
De Europese beschaving komt voor een belangrijk deel uit deze twee beschavingen voort. In de filosofie, democratie, rechtspraak, wiskunde, literatuur, medicijnen, toneelkunst, beeldhouw-, bouw- en schilderkunst vind je in onze tijd nog veel elementen van deze klassieke beschavingen.

Het Oude Griekenland

In de bouwkunst zie je veel ornamenten die geïnspireerd zijn op plantaardig materiaal, zowel bloem- als bladvormen. Ornamenten zijn versieringen van een gebouw in hout of steen. Het Acanthusblad is hét kenmerkende ornament op het Corinthische kapiteel. Op deze zuil is het blad gestileerd weergegeven. In het Oude Griekenland groeiden verschillende Acanthussoorten. Bekend zijn Acanthus mollis en Acanthus spinosus.

Figuur 4.7 Blad van Acanthus mollis

Figuur 4.8 Gestileerd acanthusblad

Gebruik van bloemen en planten

De Oude Grieken maakten net als de Oude Egyptenaren bladslingers om hun gebouwen te versieren. De eerste tempels van de Grieken waren met bladslingers van natuurlijk materiaal versierd. Waarschijnlijk werd hiervoor laurier (*Laurus nobilis*) gebruikt. Deze plant met zijn sterke bladeren groeide in Griekenland vrij makkelijk. De laurier is het symbool van reinheid en heiligheid. De ingang van de Apollotempel werd versierd met lauriertakken. Grafbloemen werden bij een uitvaart ter ere van de overledene gebruikt. Daarnaast was er het gebruik om op verschillende dagen in het jaar de graven te versieren met vooral rozen (*Rosa*) en violen (*Viola*).

Bloemwerk

In het bloemwerk staan kransen centraal. De guirlande kwam wel voor, maar is pas echt doorgedrongen in de Romeinse tijd.

Figuur 4.9 De Griekse en Romeinse hoofdkrans zijn nagenoeg hetzelfde. Hier zie je een Romeinse hoofdkrans (laurierkrans) afgebeeld. Carolien de Rijk 1999

hoofdkrans

Bij feestelijke gelegenheden droegen de Grieken een hoofdkrans van mirte (*Myrtus communis*). Mirte werd ook gebruikt als hoofdkrans voor bruiden, redenaars en overledenen.

De mirtekrans werd zo veel gebruikt, dat er in Athene zelfs een kransenmarkt was. Overledenen kregen overigens ook hoofdkransen van selderij (*Apium graveolens*) en rozemarijn (*Rosmarinus officinalis*) opgezet.

Figuur 4.10 Selderij/rozemarijnkranen, bij overledenen werd deze op het hoofd gezet. Carolien de Rijk, 1999

Tegenwoordig worden in bloemenwinkels nog steeds kransen gemaakt. Het betreft doorgaans decoratieve kransen in allerlei vormen en maten. Daarnaast worden er ajourkransen (kransen geheel vol gestoken met bloemen) en rouwkransen gemaakt. Bij de rouwkransen bestaat alleen de toef uit bloemen. Tot slot zijn er de lauwerkransen die ook nu nog voor huldgingen worden gebruikt.

Romeinse Rijk (200 voor Chr.-300 na Chr.)

Het Romeinse Rijk is de tweede cultuurperiode van de Klassieke Oudheid. De Romeinen waren strijdlustig en hebben een machtig rijk gevormd onder leiding van Julius Caesar. De Romeinen hebben talrijke landen veroverd waaronder het Oude Griekenland. Het is daarom niet verwonderlijk dat ze veel cultuurelementen van de Grieken hebben overgenomen. Dat kun je goed zien bij tempels en standbeelden.

Gebruik van bloemen en planten

Het gebruik van bloemen en planten door de Romeinen is bijna identiek aan dat van de Grieken. Alleen het bloemgebruik is uitbundiger.

Een zeer interessante bron van informatie over het gebruik van planten en bloemen is het werk van Sir Laurens Alma -Tadema. Deze kunstenaar leefde en werkte in de 19e eeuw. Hij gaf een enigszins geromantiseerd beeld van de Klassieke Oudheid, maar hij werkte wel historisch juist. Hij laat ons de sfeer proeven van het klassieke leven en beschrijft de toepassing van bloemen en planten in die tijd.

Figuur 4.11 Schilderij van Alma -Tadema: 'De rozen van Heliogabalus' 1888

Bloemwerk

Het bloemwerk van de Romeinen is vergelijkbaar met dat van de Grieken: kransen, hoofdkransen, guirlandes en bladslingers. Vaak werden bloemenkransen als feesttooi op het lichaam gedragen. Ook de hoorn des overvloeds - vaak gemaakt van bloemen, vruchten en bladeren - stamt uit de Romeinse tijd.

Figuur 4.12 'Hoorn des overvloeds'

Guirlandes

Guirlandes zijn slingers van bloemen, vruchten en bladmateriaal. Omdat deze een veel dikker karakter hadden dan de slingers van de Oude Egyptenaren, kunnen we hier eigenlijk pas spreken van de voor ons bekende guirlandes. Deze guirlandes werden vaak extra versierd met linten. Als basis (kern) werden waarschijnlijk dunne ranken gebruikt die met bladeren en bloemen werden omwikkeld.